

The Best International Petroleum Industry Practices and A Reflection on Issued Awards Based on It

Hamidreza Abbasi¹ , Seyed Ali Mohammad Yasreb²

1. Department. of Oil and gasL, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: hamidrezaabbasi@ut.ac.ir

2. Corresponding Author; Department of Energy Law and International Trade, College of Farabi, University of Tehran, Qom, Iran. Email: myasrebi@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Manuscript received:
28 January 2023
final revision received:
26 May 2023
accepted:
26 June 2023
published online:
16 August 2023

Keywords:

Best International Petroleum Industry Practices, Good petroleum industry practice, Good oilfield practice, Specific petroleum industry customs.

Abstract

The global expansion of the oil and gas industry has led to the emergence of new terminologies within the oil and gas law literature, One of these terms is the “Best Practices in the Oil and Gas Industry”. Initially, this terminology had a profound impact on many international oil and gas contracts, consequently leading to a transformation in the structure of legal regulations and international treaties governing this industry globally. Its broad scope encompasses various facets, ranging from financial intricacies to technical dimensions, which has led to a significant focus in arbitration tribunals. The topic under consideration is, what concept this terminology carries concerning international oil and gas contracts, laws, and international treaties within the oil and gas sector, and how have arbitrators tackled this matter in international oil and gas arbitration tribunals.

The article, adopting a descriptive-analytical approach and scrutinizing recent international contracts, laws, and treaties relevant to the oil and gas industry, has reached the conclusion that the “Best Practices in the Oil and Gas Industry” are the specialized customs of this industry. These practices evolve in conjunction with the advancements in knowledge and technology by industry actors and are universally adhered to, irrespective of geographical boundaries. Analyzing various oil and gas industry Arbitral awards issued grounded in the Best International Petroleum Industry Practices reveals that arbitrators assess various elements, including adherence to industry knowledge and technologies during making contract or performance, the claim of breaches concerning the Best International Petroleum Industry Practices during operations by the aggrieved party, and insights from petroleum industry experts to identify these best practices.

Cite this article: Abbasi, Hamidreza; Seyed Ali Mohammad Yasreb. “The Best International Petroleum Industry Practices and A Reflection on Issued Awards Based on It”, *Energy Law Studies*, 9 (1): 181-199.
DOI:<https://doi.com/10.22059/JRELS.2023.359868.531>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI:<https://doi.com/10.22059/JRELS.2023.359868.531>

بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز و تأملی بر آرای صادر شده بر مبنای آن

حمیدرضا عباسی^۱، سید علی محمد یثربی^۲

۱. حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: hamidrezaabbasi@ut.ac.ir

۲. نویسنده مسئول: گروه حقوق خصوصی، دانشکده‌گان فارابی، دانشگاه تهران، قم، ایران. رایانامه: myasrebi@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

با گسترش صنعت نفت و گاز در جامعه جهانی، ادبیات حقوق نفت و گاز با اصطلاحات جدیدی روبه‌رو شد. یکی از این اصطلاحات، بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز است. این اصطلاح، نخست قراردادهای نفت و گاز، سپس قوانین و معاهدات بین‌المللی نفت و گاز را متأثر کرد. برخی پرسش‌هایی که درباره این اصطلاح مطرح است، آن است که مفهوم و ماهیت بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز چیست؟ و در محاکم داوری بین‌المللی چگونه مورد توجه داوران قرار گرفته است؟ این مقاله با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با بررسی قراردادهای، قوانین و معاهدات بین‌المللی مرتبط با صنعت نفت و گاز به این نتیجه رسید که بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز همان عرف خاص این صنعت است که توسط فعالان این عرصه در سراسر جهان فارغ از مرزهای جغرافیایی رعایت می‌شود. افزون‌براین، بررسی آرای داوری‌های بین‌المللی نفت و گاز نشان داد که داوران بین‌المللی نفت و گاز براساس عوامل مختلفی، از جمله توسعه دانش و فناوری، عملکرد شرکت‌های بین‌المللی و نظر کارشناسان صنعت نفت و گاز نقش دولت‌ها در اقدامات شرکت‌های بین‌المللی نفت و گاز در زمان انعقاد قرارداد و اجرای قرارداد بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز را که فعالان این صنعت باید رعایت کنند شناسایی و براساس آن رأی صادر می‌کنند.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۱۱/۸

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۳/۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۴/۵

تاریخ چاپ:

۱۴۰۲/۵/۲۵

کلیدواژه‌ها:

بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز، رویه‌های خوب صنعت نفت و گاز، رویه‌های خوب میدان نفتی، عرف خاص صنعت نفت و گاز.

استاد: عباسی حمیدرضا؛ سید علی محمد یثربی (بهار و تابستان ۱۴۰۲). «بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز و تأملی بر آرای صادر شده بر مبنای آن»، (۱)۹:

DOI:<https://doi.com/10.22059/JRELS.2023.359868.531>. ۱۹۹-۱۸۱

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

DOI:<https://doi.com/10.22059/JRELS.2023.359868.531>

مقدمه

امروزه هر قرارداد بین‌المللی نفت‌وگاز را که مطالعه و بررسی کنید، فرق نمی‌کند که قرارداد امتیازی کلمبیا، مصر یا قرارداد خدماتی ایران، عراق و یا حتی قرارداد مشارکت در تولید گینه‌استوایی باشد، همواره اصطلاح بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت یا بهترین رویه‌های نفت‌وگاز در آنها وجود دارد؛ زیرا با گسترش و شکل‌گیری صنعت نفت‌وگاز در سراسر جهان آرام‌آرام روش‌ها و رویه‌های خوب در صنعت نفت و گاز میان جامعه فراملی نفت‌وگاز مشخص و رعایت شده است. این تحول، ابتدا قراردادهای بین‌المللی نفت‌وگاز و سپس قوانین کشورها و معاهدات بین‌المللی مرتبط با صنعت نفت‌وگاز را نیز تحت تأثیر قرار داد. این رفتارها و رویه‌ها در قراردادهای و قوانین مختلف با عناوین متفاوت به‌کار رفته‌اند؛ برای مثال، در قراردادهای خدماتی عراق^۱ از عنوان «بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت»^۲، در قرارداد امتیازی غنا^۳ و قرارداد مشارکت در تولید گویان^۴ از عنوان «رویه‌های خوب میدانی نفتی»^۵، در قرارداد مشارکت در تولید سائوتومه و پرنسیپ^۶ افزون بر «رویه خوب میدان نفتی» از عنوان «رویه‌های عمومی پذیرفته‌شده در صنعت بین‌المللی نفت»^۷ و در شرط بیمه در قرارداد امتیازی مصر^۸ و افغانستان از عنوان «رویه‌های خوب صنعت بین‌المللی نفت»^۹ استفاده شده است.

درباره پیشینه پژوهش می‌توان به مقاله کاشانی و دامن‌پاک با عنوان «ماهیت رویه‌های بین‌المللی نفت و آثار آن بر قانون حاکم بر قراردادهای بخش بالادستی» اشاره کرد. در آن مقاله نویسندگان با بررسی مفاهیم مشابه به بیان ماهیت رویه‌های بین‌المللی نفت‌وگاز پرداخته‌اند و با مرور ویژگی‌های قراردادهای بخش بالادستی صنعت نفت‌وگاز، آثار این رویه‌ها را بر قانون حاکم در قراردادهای بخش بالادستی مورد بررسی قرار داده‌اند (برای مطالعه بیشتر، ر.ک: کاشانی و دامن‌پاک، ۱۳۹۹)؛ اما به شناسایی این مفهوم

1. IRAQ, Technical Service Contract for The Rumaila Oil Field Between South oil Company of The Republic of Iraq and BP IRAQ Limited and CNPC International (IRAQ) Limited and Soo, 27 July 2009.
2. Best International Petroleum Industry Practices
3. GNPC Operating Services Company Limited, Heritage Exploration and Production Ghana Limited, Blue Star Exploration Ghana Limited, GNPC Exploration and Production Company Limited, East Keta Offshore, Concession Agreement, 2015.
4. Guyana, Esso Exploration and Production Guyana Ltd, CNOOC Nexin Petroleum Guyana Ltd, Hess Guyana Exploration Ltd, PSA, 2016.
5. good oilfield practice
6. São Tomé, Production Sharing Contract Between the Democratic Republic of SAO TOME And Principe Represented by Agencies Naci ONAL Do Petroleum DE SAO TOME And Principe BP Exploration (STP) Limited and Kosmos Energy SAO TOME And Principe for Block 10, 2018.
7. generally accepted international petroleum industry practice
8. IEOC Production B.V, BP Exploration (Delta) Limited, West Sherbean Onshore Area, Concession, 2021.
9. good International Petroleum Industry Practices

از منظر قراردادهای نفت و گاز، قوانین و معاهدات بین‌المللی و چگونگی توجه داوران به بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز در داوری‌های بین‌المللی نپرداخته‌اند. باتوجه به این پیشینه، پرسشی که در این باره به ذهن می‌رسد آن است که مفهوم بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز از منظر قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز، قوانین و معاهدات بین‌المللی چیست؟ و چگونه داوران در محاکم داوری بین‌المللی نفت و گاز این اصطلاح را مورد توجه قرار داده‌اند؟

همان‌طور که بیان شد، در این حوزه اصطلاحات و عبارات گوناگونی بیان شده است. از این رو در این مقاله مفاهیم ارائه شده در قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز، قوانین و معاهدات بین‌المللی مورد بررسی قرار خواهد گرفت که آیا همه این اصطلاحات در یک معنا به کار رفته‌اند. به دلیل اهمیت این اصطلاحات در شروط مهم قراردادهای صنعت نفت و گاز از حسابداری گرفته تا فنی، همواره این اصطلاحات وجود دارند؛ این امر موجب شده است در محاکم داوری نیز مورد توجه قرار گیرند. بر این اساس بررسی آرای داوری می‌تواند به شناخت بهتر جایگاه این اصطلاح کمک کند. بررسی آرای داوری که بر مبنای بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت و گاز صادر شده است، بیانگر نقش تأثیرگذار این اصطلاح در قراردادهای نفت و گاز و اختلافات آن است. از این رو، این بررسی می‌تواند کمک شایانی در شناسایی عوامل مختلف تأثیرگذار بر بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز کند. بنابراین به منظور پاسخ به این پرسش‌ها، این مقاله براساس رویکرد توصیفی-تحلیلی و موشکافی در قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز، قوانین و معاهدات بین‌المللی اخیر صنعت نفت و گاز، نخست به بررسی مفهوم این اصطلاح در صنعت نفت و گاز می‌پردازد و آنگاه به بررسی آرای محاکم داوری بین‌المللی نفت و گاز و نقش بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز در آرای داوری‌ها می‌پردازد.

۱. مفهوم بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز

همان‌طور که بیان شد، در قوانین، مقررات و معاهدات بین‌المللی نفت و گاز و آثار پژوهشگران حقوق نفت و گاز درباره اصطلاح بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز از عبارات مختلفی استفاده شده است. با بررسی قراردادهای بین‌المللی صنعت نفت و گاز ایران پیش از انقلاب مشخص می‌شود این اصطلاح نخستین بار در حقوق ایران در قانون راجع به اجازه مبادله قرارداد فروش نفت و گاز و طرز اداره عملیات آن مصوب ششم آبان سال ۱۳۳۳ به کار رفته است. در جزء «و» ماده ۴ درباره تعهدات شرکت‌های عامل نسبت به ایران و شرکت ملی نفت ایران آمده است: «انطباق عملیات خود با روش خوب صنعت و تبعیت از اصول صحیح مهندسی در حفاظت ذخایر هیدروکربنی و در اداره فنی میدین نفت و پالایشگاه و در اقدامات مربوط به آماده کردن به طریقی که در عملیات مشابه متداول و معمول است (کلاً در ناحیه

عملیات)». پس از این قانون، همه قراردادهای بین‌المللی ایران از آن سال به بعد دارای این شرط شدند؛ به طوری که در قراردادهای مشارکت در تولید و خدماتی پس از آن نیز این شرط وجود داشت؛ اما آنچه باید بدان توجه داشت، آن است که در قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز جهان این شرط پیش از قراردادهای ایران وجود داشته است؛ برای مثال، در قرارداد محرمانه امتیازی بحرین در سال ۱۹۳۸^۲ آمده است تا زمانی که قادر به تولید میانگین روزانه دست‌کم هزار تن نفت مطابق با رویه خوب میدان نفتی، حفاری را ادامه خواهند داد تا زمانی که مطابق الزامات رویه خوب میدان نفتی در منطقه تولیدی اجازه دهد^۳. بر این اساس مطابق این قرارداد، شرکت عملیات خود را مطابق با رویه خوب میدان نفتی انجام می‌دهد. این قرارداد نشان می‌دهد این شرط قبل از قراردادهای ایران در عرصه جهانی در قراردادهای بین‌المللی شکل گرفته بوده است. هم‌اکنون این شرط یکی از شروط اصلی قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز به‌شمار می‌رود و شرکت‌های بین‌المللی نفت و گاز ملزم به رعایت آن هستند. این شرط در دهه‌های اخیر توسعه یافته و افزون بر بُعد فنی، ابعاد دیگر صنعت نفت و گاز را نیز دربر گرفته است.

برای نمونه، دولت کلمبیا در قرارداد امتیازی مدل ۲۰۰۴، رویه‌های خوب صنعت نفت را در بخش‌های مختلفی از قرارداد شامل عملیات فنی، مدیریت عملیات، بیمه، رهاسازی و حداقل برنامه اکتشاف بیان و طرف قرارداد را به رعایت آن متعهد کرده است.^۴

به موجب قرارداد امتیازی مصر مدل ۲۰۲۰ نیز پیمانکار باید عملیات نفتی، مسئولیت تهیه و اجرای برنامه و بودجه، کار اکتشافی و حتی استرداد منطقه قراردادی را براساس رفتارهای خوب صنعت نفت انجام دهد.^۵

در قرارداد مشارکت در تولید نفت گینه‌استوایی مدل ۲۰۱۹ نیز رویه‌های خوب صنعت نفت، ابعاد مختلف قراردادی را تحت تأثیر قرار داده‌اند؛ به طوری که افزون بر بُعد فنی و عملیاتی، ابعاد مدیریتی، محیط‌زیستی و بیمه‌ای را دربر گرفته است.^۶

۱. قانون راجع به اجازه مبادله قرارداد فروش نفت و گاز و طرز اداره عملیات آن، مصوب ۱۳۳۳.

۲. به‌رغم حکومت ایران بر آن مناطق، به دلیل وجود نیروهای انگلستان عملاً شیوخ بحرین به امضای قرارداد نفتی با شرکت‌های بین‌المللی نفتی اقدام می‌کردند.

3. Confidential 86/14-ii B.47 PETROLEUM CONCESSIONS LTD. BAHRAIN'

https://www.qdl.qa/en/archive/81055/vdc_100000000193.0x000297

4. Model Contract of Colombia, Concession, 2004, 001.

5. Egypt, Concession Agreement for Gas and crude Oil Exploration and Exploitation Between the Arab Republic of EGYPT and the Egyptian Natural Gas Holding Company and IEOC Production B.V. And BP Exploration (DELTA) Limited IN WEST Sher BEAN ONSHORE Area NILE DELTA A.R.E, West Sher bean Onshore Area, Concession, 2021.

6. Guinea Ecuatorial de Petroleos, Model Production Sharing Contract for Hydrocarbons Exploration and Development, 2019.

در قرارداد مشارکت در تولید سائوتومه و پرنسیپ سال ۲۰۱۸، پیمانکار موظف شد افزون بر عملیات فنی، بهترین رویه‌های نفتی را در حوزه‌های کنترل‌های فیزیکی، خرید کالا و تجهیزات، حسابداری، مدیریت، رهاسازی و بیمه رعایت کند.^۱

در قرارداد خدماتی توسعه و تولید عراق مدل ۲۰۱۸ نیز این اصطلاح، افزون بر امور فنی و عملیاتی درباره روابط میان طرفین و امنیت پروژه و همچنین موضوع‌های محیط‌زیستی به کار گرفته شده است.^۲ همچنین در ماده ۹ قرارداد بیع متقابل مدل ۲۰۰۸ ایران آمده است که پیمانکار مکلف است عملیات توسعه را به نحو حرفه‌ای، با وجدان حرفه‌ای و با کوشش مقتضی انجام دهد. همچنین، این عملیات باید بر اساس بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت و گاز و استانداردهایی که برای تحقق عملیات کارا و ایمن و برای جلوگیری از هدررفت و یا اتلاف هیدروکربن‌های مخزن و یا استخراج شده لازم است انجام شود (اصغریان، ۱۳۹۵: ۲۸۴).

این موارد، همه ابعاد محیطی، ایمنی، اقتصادی و محیط‌زیستی را دربرمی‌گیرد و همچنان که در تعریف هم بیان شد، اقدامات فنی پیمانکار باید براساس فناوری‌های روز و بیشترین میزان برداشت از میدان با کمترین آسیب محیط‌زیستی انجام پذیرد (حاتمی و کریمیان، ۱۳۹۳: ۸۴۰-۸۴۱).

این قراردادهای بین‌المللی که تنها بخشی از قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز هستند، به‌خوبی نشان می‌دهند که با رشد و توسعه صنعت نفت و گاز، بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز، افزون بر بُعد فنی^۳ در ابعاد دیگر این صنعت، از جمله در ابعاد محیط‌زیستی، حسابداری، اقتصادی و بیمه‌ای نیز شکل گرفته و همین امر موجب شده است فعالان این صنعت ابتدا بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز را در قراردادهای بین‌المللی خود لحاظ کنند و سپس قوانین کشورها و سرانجام معاهدات بین‌المللی را تحت تأثیر قرار دهند. بنابراین بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز صرفاً پاره‌ای از روش‌های فنی نیستند که پیمانکاران باید رعایت کنند. گفتنی است از آنجاکه این رویه‌ها متناسب با دانش و فناوری روز در طول زمان توسعه می‌یابد، می‌توان بیان کرد بهترین رویه‌های خوب صنعت نفت و گاز، عرف ثابتی نیستند، بلکه همواره متناسب با توسعه دانش و فناوری صنعت نفت و گاز در حال توسعه و تغییر هستند. در این بند کوشیده‌ایم با بررسی تعاریف ارائه شده از این اصطلاحات متفاوت مشخص شود: اولاً، تعاریف این اصطلاحات یکسان است یا خیر؟ و ثانیاً، مفهوم این اصطلاح در حقوق نفت و گاز چیست؟ برای پاسخ به این پرسش، به

1. São Tomé, BP Exploration (STP) Limited, Kosmos Energy São Tomé e Príncipe, Block 13, Production Sharing Contract, 2018.

2. IRAQ Model of Development And Production Service Contract, 2018.

۳. ر.ک: بند یکم ماده ۱۳ قانون مربوط به موافقت‌نامه تفحص و اکتشاف و بهره‌برداری و فروش نفت بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت سهامی بان آمریکن پترولیوم کورپوریشن، مصوب ۱۳۳۷.

بررسی تعاریف ارائه‌شده در قوانین کشورها و قراردادهای بین‌المللی و معاهدات پرداخته شد تا مفهوم بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز مشخص گردد.

۱.۱. تعریف بهترین رویه‌های صنعت نفت در قوانین کشورها

در قوانین نفت و گاز برخی کشورها بهترین رویه صنعت نفت و گاز مورد تعریف قرار گرفته است که در این میان می‌توان به تعریف قانون تکمیلی نفت سال ۲۰۱۹ کنیا اشاره کرد. در این تعریف آمده است: بهترین رویه‌های صنعت نفت به معنای روش‌ها، متدها، استانداردها و رویه‌هایی است که به‌طور عمومی پذیرفته شده و در عرصه بین‌المللی توسط پیمانکار محتاطا، کوشا، ماهر و باتجربه در عملیات بالادستی نفت پذیرفته شده و به‌کار گرفته می‌شود، از جمله اقدامات، روش‌ها، استانداردها و روش‌های در نظر گرفته شده برای: الف) حفظ نفت یا به‌حداکثر رساندن بازیافت نفت به روشی پایدار از نظر فنی و اقتصادی؛ ب) ارتقای ایمنی عملیات و پیشگیری از حوادث؛ ج) محافظت از محیط‌زیست یا به‌حداقل رساندن تأثیر عملیات بالادستی نفت.^۱

هم‌چنین در قانون راجع به بهره‌برداری نفت مجلس ملی سائوتومه و پرنسیپ مصوب سال ۲۰۰۹ آمده است:

عملیات نفتی باید مطابق با عملکرد خوب میدان نفتی انجام شود؛ یعنی مطابق با شیوه‌ها و رویه‌هایی که در صنعت نفت در سراسر جهان با عملیات محتاطانه و کوشا در شرایط و اوضاع و احوال مشابه با مواردی که درباره جنبه یا جنبه‌های مربوطه تجربه شده است، انجام شود.^۲

در این باره قوانین اکتشاف و بهره‌برداری نفت در مناطق دریایی پاکستان مصوب ۲۰۱۳ بیان می‌دارد: رویه‌های خوب بین‌المللی میدان نفتی به معنای استفاده منطقی و محتاطانه از سیاست‌ها، روش‌ها، متدها، تجهیزات و موادی است که منجر به اکتشاف، ارزیابی و توسعه مؤثر نفت می‌شود؛ از جمله بازیافت بهینه نفت از یک منطقه کشف با حداقل تأثیر بر محیط‌زیست و استفاده از روش‌های کارآمد و مؤثر برای تبدیل نفت تولیدی به شکل قابل‌فروش و رساندن آن به بازار، با توجه به ایمنی و سایر عوامل و ابزارها، به‌ویژه انطباق با دانش و آخرین استانداردهای ارائه‌شده توسط متخصصان مربوطه مؤسساتی از جمله و نه محدود به: الف) انجمن گاز آمریکا (AGA)؛ ب) انستیتوی نفت آمریکا (API)؛ ج) انجمن مهندسان مکانیک آمریکا (ASME)؛ د) انجمن آمریکایی آزمایش و مواد (ASTM)؛ ه) مؤسسه

1. Republic Of Kenya the Petroleum ACT No.2 of 2019.

2. Article 24 Fundamental Law on Petroleum Operations National Assembly of Sao TOME and Principe Law No.16/2009.

استاندارد انگلیس (BSI)؛ و سازمان بین‌المللی استانداردسازی (ISO) و یا هر سازمان دیگری که از نظر مرجع مقبول شناخته شود.^۱

ماده ۶ قانون ذخیره‌سازی نفت و گاز گلخانه‌ای فراساحلی استرالیا در سال ۲۰۰۶، «رویه خوب میدان نفتی» را چنین تعریف می‌کند:

«رویه خوب میدان نفتی به معنای کلیه چیزهایی است که به‌طور کلی در: الف) اکتشاف نفت؛ یا ب) عملیات بازیافت نفت به‌عنوان خوب و ایمن پذیرفته شده‌اند».^۲

در ادامه به‌منظور تعریف بهتر این اصطلاح، تعریف بهترین رویه‌های صنعتی و یا رفتارهای خوب صنعتی در قراردادهای بین‌المللی نفتی بررسی می‌گردد.

۲.۱. تعریف بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز در قراردادهای بین‌المللی نفتی

برخی قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز نیز در بخش تعاریف و یا مواد خاص، بهترین رویه‌های بین‌المللی را تعریف کرده‌اند که در ادامه برخی از آنها بررسی و تحلیل می‌شوند.

در قرارداد توسعه و تولید عراق مدل ۲۰۱۸ آمده است:

بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت به معنای همه آن رویه و شیوه‌هایی است که در زمان مورد عملیات، عموماً در صنعت بین‌المللی نفت به‌عنوان رفتار خوب، ایمن، مقرون‌به‌صرفه، از نظر زیست‌محیطی سالم و کارآمد در اکتشاف، توسعه، تولید، فراوری و حمل‌ونقل نفت پذیرفته شده‌اند. آنها باید استانداردهای خدمات و فناوری را منعکس کنند که به‌روز هستند یا به‌نحو دیگری با عملیات موردنظر مناسب هستند و باید با استفاده از استانداردهایی در همه موارد کمتر از استانداردهای مورد استفاده شرکت‌ها در دیگر کشورهای جهان نیستند و باید استانداردهای درخواستی شرکت نفت منطقه‌ای یا وزارت نفت عراق را در نظر بگیرد.^۳

در قرارداد امتیازی ۲۰۱۸ ساوت‌تومه و پرنسیپ آمده است:

«رویه خوب میدان نفتی به معنای استانداردها، روش‌ها و رویه‌هایی است که عموماً به‌عنوان رویه خوب و محتاطانه در میدان نفت و گاز دریایی بین‌المللی استفاده می‌شود».^۴

در مجوز اکتشاف ۲۰۱۹ آفریقای جنوبی آمده است:

1. Government of Pakistan Ministry of Petroleum & Natural Resources PAKISTAN ONSHORE Petroleum (Exploration and Production) RULES, 2013 (March 2013).
2. Offshore Petroleum and Greenhouse Gas Storage Act 2006.
3. IRAQ, Model Development and Production Contract, 2018.
4. São Tomé, Production Sharing Contract Between the Democratic Republic of SAO TOME And Principe Represented by Agencies Naci ONAL Do Petroleum DE SAO TOME And Principe BP Exploration (STP) Limited and Kosmos Energy SAO TOME And Principe for Block 10, 2018.

منظور از رویه‌های خوب صنعت بین‌المللی نفت، استانداردها، شیوه‌ها، ملاحظات و رویه‌های خوب، ایمن و **عموماً** پذیرفته شده است که توسط شرکت‌ها و اپراتورهای محتاط در صنعت نفت بین‌المللی تحت اوضاع و احوال مشابه منطقه اکتشافی با آنچه در صنعت تجربه شده است، اعمال می‌شود.^۱

در قرارداد مشارکت در تولید نفت یونان منعقد شده در سال ۲۰۱۴ آمده است: «رویه‌های خوب میدان نفتی به معنای همه چیزهایی است که **عموماً** توسط صنعت نفت بین‌المللی به عنوان رویه کافی، ایمن، مقرون به صرفه و کارآمد برای اکتشاف و بهره‌برداری پذیرفته شده است».^۲

۳.۱. تعریف بهترین رویه‌های صنعت نفت در معاهدات بین‌المللی

در معاهدات بین‌المللی درباره منابع مشترک نفت و گاز، اصطلاح رویه خوب میدان نفتی نیز به کار رفته است؛ برای نمونه، در معاهده میان اندونزی و استرالیا آمده است:

رویه خوب میدان نفتی به معنای همه چیزهایی است که **عموماً** در انجام عملیات نفتی خوب و ایمن پذیرفته شده است. اپراتور باید اطمینان حاصل کند که عملیات نفتی به شیوه‌ای مناسب و کارآمد و مطابق با رویه خوب میدان نفتی انجام می‌شود. در این راستا اپراتور قرارداد باید اقدامات لازم را انجام دهد: الف) حفاظت از محیط زیست در منطقه قرارداد و اطراف آن؛ ب) امنیت، سلامت و رفاه افرادی را که در عملیات نفتی در منطقه قرارداد یا در اطراف آن مشغول به کار هستند، تضمین کند. کشورهای متعاقد اقدامات مقتضی را اتخاذ خواهند کرد تا اطمینان حاصل شود که اولویت استخدام در منطقه A به اتباع یا مقیم دائم استرالیا و جمهوری اندونزی و استخدام آنها به تعداد برابر در طول مدت قرارداد مشارکت در تولید، اما این اقدام با توجه به عملیات کارآمد و عملکرد خوب میدان نفتی انجام می‌شود.^۳

همچنین در معاهده بین استرالیا و جمهوری دموکراتیک تیمور شرقی برای تعیین مرزهای دریایی خود در دریای تیمور درباره بهره‌برداری از میادین مشترک بیان می‌دارد:

---

1. South Africa, Exploration License OK Energy Limited, 2019.
2. Hellenic Petroleum S.A., Edison International S.p.A., Petrocalcic Resources Plc, Petrakos Gulf (West), PSA, 2014.
3. Treaty on the zone of cooperation in an area between the Indonesian province of East Timor and Northern Australia (with annexes) (1989).

رویه خوب میدان نفتی به معنای آن رویه‌ها و روش‌هایی است که در صنعت نفت در سراسر جهان توسط اپراتورهای محتاط و کوشا در شرایط و اوضاع و احوال مشابه با آنچه در ارتباط با جنبه‌های مرتبط با عملیات نفت و گاز تجربه شده است، به کار گرفته می‌شود، این شامل ملاحظات زیر است:

۱. حفاظت از نفت که شامل استفاده از روش‌ها و فرآیندهایی برای حداکثر سازی بازیابی هیدروکربن‌ها به نحو فنی و اقتصادی کارآمد و کاهش هدر رفت در سطح می‌شود؛
۲. ایمنی عملیاتی که مستلزم استفاده از روش‌ها و فرآیندهایی به منظور پیشگیری از وقوع حوادث بزرگ و حوادث ایمنی و بهداشت شغلی است؛
۳. حفاظت محیط زیست که نیازمند اجرای روش‌ها و فرآیندهایی برای کاهش تأثیر عملیات نفت بر محیط زیست است.^۱

بررسی تعاریف گوناگون از قوانین نفت و گاز کشورهای مختلف، قراردادهای بین‌المللی میان دولت‌ها و شرکت‌های بین‌المللی نفت و گاز و معاهدات بین‌المللی میان کشورهای مختلف، نشان‌دهنده وجوه اشتراکی در این تعاریف است که می‌تواند در رسیدن به مفهوم درست از این اصطلاحات بسیار مهم باشند. در همه این تعاریف، عباراتی هم‌چون «عموماً پذیرفته شده»، «عموماً در سایر کشورهای دیگر پذیرفته شده»، «در سراسر جهان پذیرفته شده»، «به‌طور عمومی پذیرفته شده» و «به‌طور معمول استفاده می‌شود»، به کار رفته است. این عبارات نشانه پذیرش این روش‌ها و اقدامات توسط فعالان صنعت نفت و گاز است. عبارت دیگر، «توسط اپراتورهای محتاط و کوشا»، «توسط اپراتورهای باتجربه» و «توسط پیمانکار محتاط، کوشا، ماهر و باتجربه» است. این عبارات گویای این مطلب است که اپراتورهای باتجربه صنعت نفت و گاز فارغ از کشور محل فعالیت، از روش و رویه خاصی در این صنعت پیروی می‌کنند. عبارت دیگر، «عملیات نفتی خوب و ایمن»، «ایمن، مقرون به صرفه و کارآمد»، «فعالیت‌های خوب و محتاطانه»، «رویه خوب و محتاطانه» است. به نظر می‌رسد این عبارات تأکیدی باشد؛ زیرا فعالان صنعت نفت و گاز به دلیل ویژگی‌های خاص این صنعت، فعالیت خود را براساس اقداماتی ایمن انجام می‌دهند؛ چراکه کوچک‌ترین بی‌احتیاطی ممکن است موجب آسیب‌های جبران‌ناپذیر گردد. امروزه با مقررات و آیین‌نامه‌های ایمنی و بهداشتی این اقدامات چهارچوب خاصی یافته است. از این رو فارغ از این رویه‌ها، شرکت‌های بین‌المللی نفت و گاز براساس دستورالعمل‌های صنعتی موظف به رعایت ایمنی و بهداشت در عملیات خود هستند. بنابراین ذات فعالیت‌های فعالان این حوزه، عملیات نفتی خوب، ایمن و محتاطانه است. البته باید گفت این معیار در صنعت نفت و گاز به دانش و فناوری مرتبط است و در نتیجه، هرچه

1. TREATY BETWEEN AUSTRALIA AND THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF TIMOR-LESTE ESTABLISHING THEIR MARITIME BOUNDARIES IN THE TIMOR SEA
<https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/treaty-maritime-arrangements-australia-timor-leste.pdf>

دانش بالاتر رود و فناوری‌های نوین ایمن‌تر و کم‌آلاینده‌تر در این صنعت وارد گردد، ایمنی، بهداشت و حفاظت از محیط‌زیست افزایش می‌یابد.

براین اساس می‌توان نتیجه گرفت که اصطلاحات «بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت»، «رویه‌های خوب میادین نفتی»، «رویه‌های عمومی پذیرفته‌شده در صنعت بین‌المللی نفت» و «رویه‌های خوب صنعت بین‌المللی نفت» با یکدیگر مترادف است. از این وجه‌شابهت‌ها می‌توان دریافت که همه این اصطلاحات به معنای عرف صنعتی صنعت نفت و گاز است که عبارت است از مجموعه اقدامات براساس استانداردها، شیوه‌ها، ملاحظات، عملکردها و هنجارهای رفتاری و روش‌های خوب و ایمن صنعت نفت و گاز که در میان فعالان این صنعت پذیرفته شده است و توسط شرکت‌ها، اپراتورهای نفت و گاز مناسب و محتاط و کوشا و باتجربه به منظور رعایت ملاحظات زیست‌محیطی، ایمنی، بهداشتی، به‌حداکثر رساندن بازده میدان و اقتصاد پروژه در صنعت بین‌المللی نفت تحت اوضاع و احوال مشابه منطقه اکتشافی با آنچه در صنعت تجربه شده است، انجام می‌پذیرد که همه ابعاد قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز را دربرمی‌گیرند. بنابراین رویه‌های نفتی بین‌المللی همان عرف صنعتی یا عرف خاص صنعت نفت و گاز است که میان فعالان این صنعت، به‌ویژه شرکت‌های بین‌المللی نفت و گاز و شرکت‌های ملی نفت شکل گرفته است (شیروی، ۱۳۹۳: ۱۰۳).

در مقابل این دیدگاه، کاشانی و دامن‌پاک بر آنند که بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز با عرف خاص این صنعت متفاوت است؛ زیرا: اولاً، رویه در قراردادهای بین‌المللی تصریح و رعایت آن درخواست شده است؛ ثانیاً، فرایند تشکیل عرف و بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز را متفاوت می‌دانند (کاشانی و دامن‌پاک، ۱۳۹۹: ۴۲۰-۴۲۱).

در نقد این دیدگاه می‌توان گفت: اولاً، تصریح در قرارداد مانع از عرف بودن یا نبودن رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت و گاز نیست، بلکه ممکن است طرفین بخشی از تعهدات هر قراردادی را براساس عرف خاص آن صنعت یا شهر قرار دهند و آن را در قرارداد ذکر کنند؛ ثانیاً، چنانکه پیش‌تر بیان شد، از تعاریف پیش‌گفته درباره بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز در قراردادهای بین‌المللی این صنعت، قوانین کشورها و معاهدات بین‌المللی از عباراتی مانند به‌طور عمومی پذیرفته‌شده، عموماً در صنعت نفت و گاز مورد استفاده قرار گرفته، در شرایط و اوضاع و احوال مشابه، معمولاً در فعالیت‌های خوب و محتاطانه مورد استفاده قرار گرفته، استنباط می‌شود که بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز همان عرف خاص این صنعت است.

افزون‌براین، شکل‌گیری هر عرفی در هر جامعه‌ای متناسب با همان جامعه است و آنچه وجه‌مشترک است، الزام‌آور بودن و پذیرش آن توسط تمام اعضای آن جامعه است. همچنان که در این نوشتار نیز

گذشت، فعالان صنعت نفت و گاز در سراسر جهان فارغ از محل فعالیت، بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز را مورد پذیرش و رعایت قرار می‌دهند.

۲. بررسی بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز در آرای محاکم

همچنان که بیان شد، بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز در قراردادهای بین‌المللی این صنعت، قوانین و حتی معاهدات بین‌المللی مرتبط با نفت و گاز به‌عنوان یکی از شروط، مفاد و اجزای اصلی مورد توجه قرار گرفته است. همین امر موجب شده است تا در اختلافات نفتی متعددی، بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز مورد استناد واقع شود. با بررسی این آراء، می‌توان دریافت که بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز چگونه بر قراردادهای نفت و گاز حاکم است و طرفین قرارداد در صورت عدم رعایت طرف مقابل، چگونه باید اقدام دعوا کنند تا داوران براساس بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز رأی صادر کنند. همچنین در این آراء، بررسی خواهد شد که داوران برای صدور رأی به چه موضوع‌هایی توجه دارند. براین اساس در این قسمت، چهار داوری مهم بین‌المللی نفت و گاز که در آن به بهترین رویه‌های بین‌المللی نفت و گاز پرداخته شده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲.۱. داوری امین‌اویل علیه کویت

در پرونده امین‌اویل علیه کویت، دولت کویت ادعا کرد امین‌اویل از بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز پیروی نکرده است؛ زیرا براساس بند «ج» ماده ۱۲ ضمیمه اول اصلاحات قرارداد ۱۹۶۱ آمده است:

شرکت باید همیشه عملیات خود را در منطقه عملیات امتیازی به شیوه‌ای ماهرانه و کارآمد و با روش‌های علمی مناسب مطابق با رویه خوب میدان نفتی انجام دهد و باید تمام اقدامات منطقی را برای جلوگیری از آتش‌سوزی و جلوگیری از ورود آب به لایه‌های نفت‌خیز و جلوگیری از آلودگی دریا به‌عمل آورد و تمام چاه‌های غیرمولد را که توسط آن حفر و متعاقباً رها شده است، مسدود سازد.

داوران به‌طور جداگانه به بررسی این ادعای دولت کویت پرداختند و با بیان مستندات این ادعا را رد کردند. داوران بیان داشتند: اولاً، معیارهای حاکم بر رویه‌های عملیات نفتی، ناگزیر باید انعطاف‌پذیر باشد و به‌دشواری می‌توان گفت در سال‌های ۱۹۵۴ تا ۱۹۷۷ به دلیل پیشرفت علمی، رویه‌های خوب نفتی دگرگون شده‌اند. این دگرگونی نیز تحت‌تأثیر عوامل اقتصادی خاصی قرار دارد. معیارهای مربوط به ایمنی و حفاظت از جان انسان‌ها دارای ویژگی مطلق هستند؛ اما معیارهای بهره‌برداری و اقتصاد پروژه، معیارهای متغیری‌اند که بستگی به شرایط دارند. بنابراین، مخارجی که (در اثر رعایت این معیارها ایجاد می‌شود) در زمانی که بشکه نفت کمی بیش از یک دلار ارزش داشت کاملاً توجیه‌ناپذیر است؛ اما وقتی

به سی دلار افزایش می‌یابد، دارای توجیه اقتصادی می‌گردد؛ ثانیاً، دولت کویت هیچ‌گاه در طی عملیات به این موضوع اعتراض نکرده است و همچنین اقدامات امین‌اوپل توسط شرکت گیتی و دولت عربستان که در عملیات مشترک با آن بودند مورد انتقاد قرار نگرفته است؛ ثالثاً، کارشناسان با بررسی ویژگی‌های خاص میدان گفتند که اقدامات این شرکت متناسب با اقدامات زمان خود بوده و انحراف از معیارها و فناوری‌های آن زمان رخ نداده است.^۱

این رأی داوری نشان می‌دهد به‌رغم ذکر نکردن و مشخص نساختن موردی رویه‌های خوب صنعت نفت، معیارها و رویه‌های خوب نفتی بر اقدامات شرکت‌های بین‌المللی نفتی در قراردادهای بین‌المللی نفتی حاکم هستند و محاکم داوری نیز آنها را مورد توجه قرار می‌دهند. کارشناسان صنعت نفت و گاز با بررسی ویژگی‌های خاص میدان متناسب با صنعت و فناوری‌های روز آن را مشخص می‌کنند.

۲.۲. داوری فیلیپس علیه ایران

در داوری شرکت نفتی فیلیپس علیه ایران، این شرکت امریکایی، ادعای جبران خسارت دربارهٔ فسخ یک‌جانبهٔ قرارداد ۱۹۶۵ در سال ۱۹۷۹ توسط جمهوری اسلامی ایران (ایران) را مطرح کرد. قرارداد سال ۱۹۶۵ با شرکت ملی نفت ایران (NIOC) برای اکتشاف و بهره‌برداری از منابع نفتی منطقهٔ خاصی در ساحل خلیج فارس (توافق‌نامهٔ ساختار مشترک یا JSA) منعقد شد. خواهان جبران خسارت ناشی از نقض این قرارداد به مبلغ ۱۰۸،۷۱۶،۱۰۸ دلار آمریکا به‌اضافهٔ سود و هزینه را درخواست کرد.

ایران (خوانده) هفت دعوای متقابل در این داوری مطرح کرد. نخستین مورد، خسارت ناشی از رویه‌های بد میدان نفتی بود که خود این دعوای متقابل به هفده دعوای فرعی جداگانه تقسیم می‌شود.^۲ مطابق مادهٔ ۱۲ قرارداد میان شرکت نفتی فیلیپس و ایران، طرف دوم باید تمام هزینهٔ عملیات اکتشافی را بپذیرد و «حداکثر تلاش خود را برای اکتشاف منطقه تا حداکثر میزان مطابق با رویهٔ خوب صنعت نفت به‌کار گیرد». برابر مادهٔ ۲ اصلاحیهٔ ۲۶ اوت ۱۹۶۴ در قرارداد عملیاتی، خواهان مسئول یک‌سوم تمام مخارج طرف دوم بود. ایران به دلیل عدم رعایت رویه‌های خوب صنعت نفت خواستار خسارات مختلفی از شرکت فیلیپس شد. در مقام دفاع، شرکت فیلیپس بیان کرد هیچ‌یک از اقدامات در چهارچوب این ادعای متقابل با رویه‌های خوب میدان نفتی ناسازگار نبوده و خاطرنشان کرد که همهٔ اقدامات براساس تصمیم (ایمینوکو)^۳ بوده و تنها توسط طرف دوم یا شرکت فیلیپس انجام نشده است.

1. The American Independent Oil Company v. The Government of the State of Kuwait.

2. Phillips Petroleum Company Iran v. The Islamic Republic of Iran, the National Iranian Oil Company, IUSCT Case No. 39.

3. IMINOCO

از این رو دیوان اعلام کرد برای تعیین اینکه آیا شرکت ملی نفت ایران از طرح این ادعای متقابل براساس شیوه‌های ادعایی بد میدان نفتی منع شده است یا خیر، دادگاه باید شواهد مربوط به دانش و مشارکت شرکت ملی نفت ایران در تصمیمات ایمینوکو را درباره این اقدامات بررسی کند. آیا شرکت ملی نفت ایران قدرت، دانش و فرصت اعتراض را داشته است؟ اگر چنین است و اگر اعتراض نکرده است، آیا خواهان (دعوی متقابل) از این تبعیض متضرر شده است؟

سرانجام دیوان اظهار داشت: به‌رغم وانمود خوانده (ایران)، این دیوان متوجه شد که شرکت ملی نفت ایران دارای دانش لازم برای بررسی، ارزیابی و در صورت نیاز رد کردن هر پیشنهاد اعتراض‌آمیزی توسط ایمینوکو بوده است. همچنین نمایندگان شرکت ملی نفت ایران در هیأت‌مدیره ایمینوکو، فرصت‌های بسیاری برای اعتراض به اقدامات مورد شکایت داشتند؛ حتی پس از تهیه گزارش‌های قابل توجه درخصوص پرسش‌های فنی، موردی درباره عملکردهای ادعایی بد میدان نفتی، ارائه نشده است. افزون‌براین، شواهد نشان می‌دهد که نمایندگان شرکت ملی نفت ایران در کمیته‌هایی که به هیأت‌مدیره گزارش می‌دادند نیز شرکت داشته‌اند. بنابراین از نظر دیوان، شرکت ملی نفت ایران فرصت زیادی برای اعتراض به هریک از اقدامات میدان نفتی که اکنون از آنها شکایت دارد، داشته است. باین‌حال، محکمه داوری نتوانست نمونه‌ای را بیابد که در آن شرکت ملی نفت ایران اعتراض کرده باشد یا به‌طور دیگری خواستار اقدامی برای اصلاح یا رفع کامل عملکرد بد میدان نفتی شده باشد (Ibid).

این رویکرد داوران نشان داد که اگر اعضای کمیته مشترک از رویه بد نفتی آگاه شوند باید آن را اعلام کنند و مانع اقدامات پیمانکار شوند؛ وگرنه چنانچه پس از مدت‌ها و به‌رغم وجود دانش فنی، قدرت و اختیار لازم برای اعتراض و ممانعت از اجرای عملیات در دعاوی و داوری‌های بین‌المللی به رویه‌های بد نفتی تمسک جویند، موردتوجه داوران قرار نخواهد گرفت.

۳.۲. پرونده مشارکت در ریسک یاشلار و بریداس علیه ترکمنستان

در دعوی مشارکت در ریسک (جوینت ونچر) یاشلار و بریداس علیه ترکمنستان^۱، ترکمنستان ادعا کرد برابر بند پنجم ماده ۲۴، «شرکت مشترک در حین انجام عملیات نفت‌وگاز تابع قوانین، احکام، سایر قوانین و مقررات ترکمنستان از نظر حفاظت و ایمنی محیط‌زیست بوده و عملیات خود را مطابق با رویه پذیرفته‌شده صنعت نفت‌وگاز انجام می‌دهد»؛ درحالی‌که حفاری دو حلقه چاه اکتشافی توسط بریداس آن قدر بی‌دقت و نامناسب بود که به‌منزله انکار قرارداد سرمایه‌گذاری مشترک طرفین بود. یکی از چاه‌هایی که ۱۸۰ روز برای عملیات آن برآورد شده است، ۶۲۹ روز به‌طول انجامید. همچنین بودجه هنگفتی برای عملیات حفاری افزوده شده است. کارشناسی دقیقی در انتقاد از تصمیمات فنی متعددی

1. Joint Venture Yashlar and Bidas S.A.P.I.C. v. Turkmenistan, ICC Case No. 9151/FMS/KGA.

که توسط بریداس در حین عملیات حفاری گرفته شده است، اقداماتی از جمله انتخاب ابعاد پوشش، استفاده از گِل پایه نفتی هنگام حفاری در سازند نمک (موجب گیرکردن متّه حفاری شد) و تصمیم به حفاری مسیر دوم را نامناسب دانست.

دیوان با بیان اینکه موضوع حفاری بسیار فنی و پیچیده است، ادعای ترکمگولوگیا را مبنی بر اینکه بریداس هنگام حفر دو چاه مرتکب نقض‌هایی ملامت‌کننده شده است، رد کرد. به باور دیوان، پرسش مربوطه همیشه این است که آیا تصمیم اپراتور در آن زمان و تحت شرایط حاکم در زمان تصمیم‌گیری، محتاطانه بوده است یا خیر؟ به سخن دیگر، آیا این تصمیم با معیارهای معقولی که از یک اپراتور در میدان نفتی انتظار می‌رود هم‌خوانی دارد یا خیر؟ بیشتر انتقادات ترکمگولوگیا بر اساس نگرش به گذشته بود، نه آنچه بریداس در آن زمان می‌دانست. افزون‌براین، بریداس تعهدی برای اجرای درخشان یا بدون نقص نداشت. دادگاه دریافت که مشکل فوق‌العاده فنی حفر چاه‌ها (وجود درجه حرارت بالا و گاز ترش با فشار بالا) باعث بیشتر تأخیرها و افزایش بیش‌ازحد بودجه شده است؛ اما این کاستی‌ها در حدی نبودند که موجب نقض توافق طرفین شوند؛ درحالی که در صرف بیش‌ازحد بودجه «بسیار خارق‌العاده» بود، پاره‌ای از رویدادهای غیرمنتظره و غافلگیرکننده وجود داشت که مستلزم صرف پول بدون توجه به بودجه بود؛ اما در صورت، بریداس به‌تنهایی تمام هزینه‌ها را به دلیل نبود سازوکار بازبایی هزینه متحمل شده است. به‌طور خلاصه، درحالی که عملکرد بریداس در عملیات حفاری «متوسط» بود، این حق را به ترکمنستان نمی‌دهد که توافق را منفسخ تلقی کند.^۱

در دعوی متقابل دیگر، ترکمنستان ادعا کرد که بریداس بر اکثریت اعضای هیأت حسابرسی کنترل داشته است؛ از این رو هیچ‌یک از مفاد توافق‌نامه برنامه‌ریزی و کنترل عملیات و فعالیت‌های مشارکت در ریسک یا شلار را رعایت نکرده است. خوانده هم‌چنین ادعا می‌کند که حسابداری‌های بریداس هرگز با هیچ‌یک از مقررات حسابداری مندرج در توافق‌نامه یا در دستورالعمل‌های عملکرد خوب بین‌المللی هم‌خوانی نداشته است. این ناهم‌خوانی‌ها، نمونه‌هایی از نقض انکارناپذیر توافق‌نامه مشارکت در ریسک از سوی بریداس است. ناتوانی در حفظ کنترل‌های حسابداری داخلی مناسب و در نتیجه عدم ارائه اطلاعات مالی به‌موقع و قابل‌اعتماد، با وظیفه امانت‌داری «عملکرد در جهت بهترین منافع» در تضاد است.

دیوان درباره روش حسابداری بیان کرد ادعای دولت ترکمنستان درست است؛ اما این ادعا تحت‌تأثیر سه ملاحظه کلی قرار دارد: ۱. چرا در زمان عملیات اطلاعاتی برای اصلاح به بریداس داده نشد؛ ۲. در زمان تعلیق قرارداد جوینت‌ونچر، هیچ اشاره‌ای به این نقص‌ها و اشتباهات به‌عنوان دلیل فسخ نشده است؛ ۳. آیا هر آسیبی که در نتیجه کاستی‌ها در این باره متحمل شده است، نمی‌توانست با تعدیل‌های

1. JV Yashlar Interim Award, paras 452–491.

اصلاحی آینده در حساب‌ها و یا از طریق داوری در صورت لزوم بدون فسخ قرارداد جوینت‌ونچر اصلاح شود (Ibid).

۴.۲. داوری شرکت نفت اکسیدنتال و شرکت حفاری اکسیدنتال علیه دولت اکوادور

در پرونده شرکت نفت اکسیدنتال و شرکت حفاری اکسیدنتال علیه دولت اکوادور، آمده است که دولت اکوادور اقدامات شرکت نفت اکسیدنتال را موجب آلودگی محیط‌زیست دانسته است؛ درحالی‌که شرکت اکسیدنتال بیان کرد اقداماتش مطابق با بهترین معیارها و شیوه‌هایی که عموماً در صنعت بین‌المللی نفت پذیرفته شده است، «رویه‌های خوب صنعت نفت» انجام شده است. دولت اکوادور نتوانست مستندات مبنی بر نقض بهترین رویه صنعت نفت‌وگاز به محکمه ارائه دهد؛ از این رو دیوان داوری ادعاهای اکوادور در این باره را به دلیل عدم اثبات ادعا رد کرد.^۱

آرای داوری بین‌المللی نفت‌وگاز درباره بهترین رویه‌های صنعت نفت‌وگاز نشان می‌دهد، این بهترین رویه‌های پذیرفته‌شده در صنعت نفت‌وگاز، رویه‌ای است که توسط فعالان حرفه‌ای این صنعت و با بررسی احتیاط‌های لازم و بررسی جوانب امور انجام می‌شود. نقض این رویه‌ها موجب پرداخت خسارت خواهد شد و اما اثبات این ادعا با طرف مقابل است؛ البته برای توسل به این رویه‌ها؛ اولاً، باید در هنگام رویارویی با این نقض توسط طرف مقابل اعلام گردد؛ ثانیاً، طرف دوم در تصمیم‌گیری نقش فعال نداشته باشد؛ ثالثاً، داوران براساس دانش و فناوری‌های زمان قرارداد و یا زمان اجرای قرارداد، بهترین رویه‌های صنعت نفت‌وگاز را در نظر می‌گیرند که در این امر قیمت نفت‌وگاز نیز می‌تواند مؤثر باشد.

برابر آنچه گذشت، براساس قوانین و معاهدات بین‌المللی، قراردادهای دولت میزبان و قراردادهای مشارکت در هنگام انجام عملیات نفتی مستلزم پیروی از رویه‌های خوب میدان نفتی و صنعت نفت هستند. بنابراین رویه‌های خوب صنعت را به تعهدات قانونی تبدیل می‌کنند. باتوجه به اتکای تقریباً جهانی به این شیوه‌ها برای تعریف و تنظیم معیارهای قانونی برای عملیات نفتی، می‌توان آنها را به‌عنوان بخشی از حقوق فراملی نفت‌وگاز در نظر گرفت (Naseem & Naseem, 2021: a44). بنابراین می‌توان گفت بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت‌وگاز یکی از مهم‌ترین بخش‌های حقوق فراملی نفت‌وگاز را شکل می‌دهد که براساس دانش و فناوری‌های جدید توسعه می‌یابد و فعالان صنعت نفت‌وگاز ملزم به رعایت این رویه‌ها در رفتارهای خود هستند؛ به‌طوری‌که این رویه‌ها توانسته است قراردادهای بین‌المللی نفت‌وگاز را تحت‌تأثیر خود قرار دهد و حتی به یکی از شروط قراردادی در قراردادهای بین‌المللی نفت‌وگاز و معاهدات بین‌المللی مرتبط با میادین نفت‌وگاز تبدیل شود (Ebrahimi & Abbasi, 2023: 2). همچنان

1. Occidental Petroleum Corporation and Occidental Exploration and Production Company v. Republic of Ecuador (ICSID Case No. ARB/06/11, Final Award, October 5, 2012).

که در مفاهیم بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز بیان شد، برخی نویسندگان بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز را جدایی از عرف خاص صنعت نفت و گاز در نظر گرفته‌اند. به‌رغم این دیدگاه، این پژوهشگران نیز سرانجام بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز را از جمله منابع حقوق فراملی نفت و گاز (lex Petrolea) دانسته‌اند (کاشانی و دامن‌پاک، ۱۳۹۹: ۴۲۳).

نتیجه

با گسترش جامعه فراملی نفت و گاز، اصطلاحات جدیدی وارد ادبیات این صنعت شده است. بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز یکی از این اصطلاحات است که امروزه نه تنها در قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز، بلکه در معاهدات بین‌المللی و قوانین داخلی نفت و گاز کشورها به کار می‌رود. بررسی‌ها در این مقاله نشان داد اصطلاحات مشابهی هم‌چون «بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت»، «رویه‌های خوب میادین نفتی»، «رویه خوب میدان نفتی»، «رویه‌های عمومی پذیرفته شده در صنعت بین‌المللی نفت» و «رویه‌های خوب صنعت بین‌المللی نفت» در معاهدات، قوانین و قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز جهان به کار رفته‌اند که به‌رغم تعدد اصطلاحی دارای معنا و مفهوم واحدی در صنعت نفت و گاز هستند. بررسی‌های انجام شده نشان داد همه این اصطلاحات بیانگر عرف خاص صنعت نفت و گاز است که توسط فعالان صنعت نفت و گاز ایجاد شده و در سراسر جهان رعایت می‌شوند. این عرف خاص صنعت نفت و گاز همواره متناسب با توسعه دانش و فناوری‌های این صنعت توسعه می‌یابد که ارتباط نزدیکی با معیارهای بین‌المللی دارد و توسط فعالان صنعت نفت و گاز در سراسر جهان فارغ از مرز جغرافیایی اجرا می‌شود. از این رو در قراردادها، قوانین و معاهدات بین‌المللی مورد توجه قرار می‌گیرد.

باتوجه به این معنا و مفهوم، بررسی آرای داوری مختلف صنعت نفت و گاز که در آن به بهترین رویه‌های بین‌المللی نفت و گاز استناد شده است، نشان داد که داوران برای رأی‌دادن براساس بهترین رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت و گاز، عوامل و عناصر مختلفی را مورد بررسی قرار می‌دهند. آنها بررسی می‌کنند که این اقدامات متناسب با دانش و فناوری‌های زمان قرارداد و یا زمان اجرای قرارداد بوده است یا اینکه در هنگام رویارویی با نقض بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز در هنگام عملیات، این نقض توسط طرف مقابل اعلام شده است، یا اینکه نقش طرف دوم در تصمیم‌گیری چگونه بوده است تا بتواند مانع انجام آن شود یا تصمیمی محتاطانه بوده است و سرانجام داوران برای شناسایی بهترین رویه‌های صنعت نفت و گاز از نظر کارشناسان خبره این صنعت استفاده می‌کنند؛ تا مشخص گردد آیا واقعاً شرکت بین‌المللی نفت و گاز بهترین رویه‌های بین‌المللی نفت و گاز را در اقدامات خود رعایت کرده است.

بیانیه نبود تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را شامل پرهیز از دزدی ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

منابع

الف) فارسی

۱. اصغریان، مجتبی (۱۳۹۵). قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز قراردادهای خدماتی. تهران، انتشارات خرسندی.
۲. حاتمی، علی؛ کریمیان، اسماعیل (۱۳۹۴). حقوق سرمایه‌گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه‌گذاری. چاپ دوم، تهران، انتشارات تپسا.
۳. شیروی، عبدالحسین (۱۳۹۳). حقوق نفت و گاز. تهران، انتشارات میزان.
۴. قانون راجع به اجازه مبادله قرارداد فروش نفت و گاز و طرز اداره عملیات آن، مصوب ۱۳۳۳.
۵. قانون مربوط به موافقت‌نامه تفحص و اکتشاف و بهره‌برداری و فروش نفت بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت سهامی پان‌آمریکن پترولیوم کورپوریشن، مصوب ۱۳۳۷.
۶. کاشانی، جواد؛ دامن‌پاک، جعفر (۱۳۹۹). «ماهیت رویه‌های بین‌المللی صنعت نفت و آثار آن بر قانون حاکم بر قراردادهای بخش بالادستی». *مطالعات حقوق انرژی*، دوره ششم، شماره ۲، ص ۴۴۰-۴۱۷. DOI: 10.22059/jrels.2021.309452.390

ب) خارجی

7. Colombia, Model of Concession Contract, 2004.
8. Confidential 86/14-ii B.47 PETROLEUM CONCESSIONS LTD. BAHRAIN. https://www.qdl.qa/en/archive/81055/vdc_100000000193.0x00029716.
9. Ebrahimi, Seyed Nasrollah; Abbasi, Hamid Reza (2023) "Transnational Petroleum Soft Law and its Sanction Mechanisms" Oil, Gas and Energy Law, 1. <https://www.ogel.org/journal-advance-publication-article.asp?key=729> (Accessed 12 November 2023).
10. Egypt, Concession Agreement for Gas and crude Oil Exploration and Exploitation Between the Arab Republic of EGYPT and the Egyptian Natural Gas Holding Company and IEOC Production B.V. And BP Exploration (DELTA) Limited IN WEST Sher BEAN ONSHORE Area NILE DELTA A.R.E, West Sher bean Onshore Area, Concession, 2021.
11. Fundamental Law on Petroleum Operations National Assembly of Sao TOME and Principe Law No.16/2009.
12. Ghana, GNPC Operating Services Company Limited, Heritage Exploration and Production Ghana Limited, Blue Star Exploration Ghana Limited, GNPC Exploration and Production Company Limited, East Keta Offshore, Concession Agreement, 2015.

13. Greece, Hellenic Petroleum S.A, Edison International S.p.A, Petroceltic Resources Plc, Patraikos Gulf (West), PSA, 2014.
14. Guinea Ecuatorial de Petroleos, Model Production Sharing Contract for Hydrocarbons Exploration and Development, 2019.
15. Guyana, Esso Exploration and Production Guyana Ltd, CNOOC Nexin Petroleum Guyana Ltd, Hess Guyana Exploration Ltd, PSA, 2016.
16. IRAQ, Model Development and Production Contract, 2018.
17. IRAQ, Technical Service Contract for The Rumaila Oil Field Between South oil Company of The Republic of Iraq and BP IRAQ Limited and CNPC International (IRAQ) Limited and Soo, 27 July 2009.
18. Naseem, Mohammad; Naseem, Saman (2021). *International Energy Law*. Wolters Kluwer, Ed 2.
19. Pakistan, Government of Pakistan Ministry of Petroleum & Natural Resources Pakistan Onshore Petroleum (Exploration and Production) RULES, 2013 (March 2013).
20. Republic Of Kenya the Petroleum ACT No.2 of 2019.
21. São Tomé, BP Exploration (STP) Limited, Kosmos Energy São Tomé e Príncipe, Block 13, Production Sharing Contract, 2018.
22. São Tomé, Production Sharing Contract Between the Democratic Republic of SAO TOME And Principe Represented by Agencies Naci ONAL Do Petroleum DE SAO TOME And Principe BP Exploration (STP) Limited and Kosmos Energy SAO TOME And Principe for Block 10, 2018.
23. South Africa, Exploration License OK Energy Limited, 2019.
24. Treaty Between Australia and The Democratic Republic of Timor-Leste Establishing Their Maritime Boundaries in The Timor Sea.
<https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/treaty-maritime-arrangements-australia-timor-leste.pdf>
25. Treaty on the zone of cooperation in an area between the Indonesian province of East Timor and Northern Australia (with annexes) (1989).
26. Joint Venture Yashar and Bridas S.A.P.I.C. v. Turkmenistan, ICC Case No. 9151/FMS/KGA.
27. Occidental Petroleum Corporation and Occidental Exploration and Production Company v. Republic of Ecuador (ICSID Case No. ARB/06/11, Final Award, October 5, 2012).
28. Phillips Petroleum Company Iran v. The Islamic Republic of Iran, the National Iranian Oil Company, IUSCT Case No. 39.
29. The American Independent Oil Company v. The Government of the State of Kuwait.